

Z A K O N

O STAROJ I RETKOJ BIBLIOTEČKOJ GRAĐI

I. OSNOVNE ODREDBE

Predmet zakona

Član 1.

Ovim zakonom uređuje se zaštita stare i retke bibliotečke građe kao kulturnog nasleđa, njeno čuvanje, sređivanje i obrada, kao i uslovi i način korišćenja.

Opšti interes

Član 2.

Stara i retka bibliotečka građa je kulturno nasleđe od posebnog državnog i nacionalnog interesa za Republiku Srbiju i kao takva uživa posebnu zaštitu, utvrđenu zakonom kojim se uređuje kultura, ovim zakonom i drugim propisima bez obzira na to u čijoj je svojini, odnosno kod koga se nalazi i da li je registrovana i evidentirana.

Zaštita stare i retke bibliotečke građe je delatnost od opšteg interesa.

Termini

Član 3.

Termini kojima su u ovom zakonu označeni položaji, profesije, odnosno zanimanja, izraženi u gramatičkom muškom rodu, podrazumevaju prirodni muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Obaveze nadležnih organa

Član 4.

Republika Srbija, autonomna pokrajina, odnosno jedinica lokalne samouprave, obavezna je da štiti i čuva staru i retku bibliotečku građu kao kulturno nasleđe od opšteg interesa, da obezbedi za nju adekvatne objekte, stručno rukovođenje i pružanje usluga građanima.

Poslovi od opšteg interesa u zaštiti stare i retke bibliotečke građe

Član 5.

Opšti interes u zaštiti stare i retke biblioteke građe, u smislu ovog zakona, obuhvata:

- 1) pronalaženje, prikupljanje, čuvanje, zaštitu i korišćenje građe;
- 2) proučavanje i valorizaciju građe;
- 3) kategorizaciju i vođenje registara;
- 4) obradu građe i izradu kataloga uz primenu odgovarajućih međunarodnih standarda za bibliografsko – kataloški opis;
- 5) pružanje stručne pomoći sopstvenicima;

- 6) obavljanje stručnog nadzora;
- 7) izradu stručnih uputstava;
- 8) razvoj i unapređivanje stručnog rada na njenoj zaštiti;
- 9) sprovođenje mera zaštite (preventivna zaštita, mikrofilmovanje, digitalizacija, konzervacija, restauracija);
- 10) staranje o uslovima, načinu korišćenja i predstavljanja građe;
- 11) istraživanje i izdavanje naučnih i stručnih publikacija o građi, kao i objavljivanje građe;
- 12) obezbeđivanje dostupnosti građe i njeno predstavljanje domaćoj i stranoj javnosti;
- 13) stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih;
- 14) izradu plana zaštite u vanrednim okolnostima;
- 15) druge poslove zaštite građe utvrđene ovim zakonom, propisima donetim na osnovu njega i drugim propisima.

Poslove od opšteg interesa u zaštiti stare i retke bibliotečke građe iz stava 1. ovog člana obavljaju Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka Matice srpske i biblioteke koje rešenjem odredi ministar nadležan za kulturu (u daljem tekstu: određene biblioteke), na predlog Narodne biblioteke Srbije i Biblioteke Matice srpske.

Stara i retka bibliotečka građa i svojina

Član 6.

Stara i retka bibliotečka građa može biti u svim oblicima svojine.

Na staroj i retkoj bibliotečkoj građi svojina se može ograničiti samo ako je to u opštem interesu, u skladu sa zakonom.

Na staroj i retkoj bibliotečkoj građi u javnoj svojini ne može se održajem steći pravo svojine.

Stara i retka bibliotečka građa koja je napuštena ili je ostala bez pravnog sledbenika u javnoj je svojini.

Stara i retka bibliotečka građa čiji sopstvenici nisu javne biblioteke, već druga pravna i fizička lica (muzeji, arhivi, instituti, akademije nauka i umetnosti, Srpska pravoslavna crkva, druge verske zajednice i druge organizacije) uživa zaštitu u skladu sa odredbama ovog zakona.

II. KRITERIJUMI ZA PROCENU I KATEGORIZACIJA STARE I RETKE BIBLIOTEČKE GRAĐE

Kriterijumi za procenu stare i retke bibliotečke građe

Član 7.

Stara i retka bibliotečka građa je kulturno dobro.

Staru i retku bibliotečku građu čine:

- 1) stare srpske knjige:

(1) rukopisne knjige na srpskoslovenskom i srpskom jeziku srpskoslovenskog jezičkog perioda zaključno sa 18. vekom, kao i rukopisne knjige

nastale do 1867. godine na srpskoslovenskom, ruskoslovenskom (u srpskoj upotrebi), slavenosrpskom i srpskom narodnom jeziku,

(2) štampane knjige, periodične i druge publikacije objavljene na srpskoslovenskom, ruskoslovenskom (u srpskoj upotrebi), slavenosrpskom i srpskom jeziku, zaključno sa 1867. godinom,

(3) rukopisne i štampane knjige na stranim jezicima čiji je autor pripadnik srpskog naroda, zaključno sa 1867. godinom,

(4) izdanja dubrovačke književnosti, koja pripadaju i srpskoj i hrvatskoj kulturi, zaključno sa 1867. godinom;

2) stare strane knjige: rukopisne i štampane knjige objavljene do godine koja se uzima kao kriterijum po propisima države iz koje potiču;

3) retke knjige: publikacije koje imaju neko od sledećih obeležja:

(1) rukopisne knjige nastale posle 1867. godine,

(2) primerci publikacije koji zbog posebne opreme ili sadržine izlaze iz profila ukupnog tiraža,

(3) bibliofilska izdanja značajnih autora i bibliofilska izdanja koja imaju posebnu naučnu, istorijsku, kulturnu ili umetničku vrednost,

(4) retka izdanja iz ratnih perioda 1912–1913, 1914–1918, 1941–1945. godine,

(5) izdanja s tiražom manjim od 100 primeraka koja imaju posebnu naučnu, istorijsku, kulturnu ili umetničku vrednost,

(6) cenzurisana, proskribovana izdanja koja su sačuvana u malom broju primeraka, a sama po sebi imaju veliki kulturni značaj,

(7) emigrantska izdanja objavljena van teritorije Republike Srbije, sačuvana u malom broju primeraka;

4) posebne zbirke:

(1) zbirke književnih i drugih rukopisa i arhivalija, mapa i karata, fotografija, gravira, muzikalija, plakata, elektronskih publikacija (uključujući i internet baštinu), bibliotečki katalozi i posebne biblioteke značajnih ličnosti, odnosno biblioteke celine od istorijskog, umetničkog, naučnog ili tehničkog značaja, koje su u skladu sa ovim zakonom utvrđene kao kulturno dobro,

(2) muzejski primerak svake štampane ili elektronske publikacije koji Narodna biblioteka Srbije i Biblioteka Matice srpske dobijaju putem obaveznog primerka i trajno čuvaju po zakonu kojim se uređuje obavezni primerak.

Kriterijumi za kategorizaciju

Član 8.

Stara i retka bibliotečka građa kao kulturno dobro, ukoliko ima svojstva od posebnog istorijskog, umetničkog, naučnog ili tehničkog značaja, kategoriše se kao:

- 1) kulturno dobro od izuzetnog značaja;
- 2) kulturno dobro od velikog značaja;
- 3) kulturno dobro.

Za kulturno dobro od izuzetnog značaja proglašava se stara i retka bibliotečka građa, i to:

1) svi primerci rukopisne knjige i druge rukopisne građe, njihovi delovi i fragmenti, pisani na staroslovenskom jeziku ili na nekoj od njegovih jezičkih redakcija, kao i na srpskom narodnom jeziku do kraja 1800. godine;

2) svi primerci publikacija, njihovi delovi i fragmenti štampani na srpskoslovenskom, ruskoslovenskom (u srpskoj upotrebi), slavenosrpskom i srpskom narodnom jeziku do kraja 1800. godine i knjige na stranim jezicima štampane do kraja 1700. godine;

3) svi primerci knjiga, periodičnih publikacija i ostale stare i retke bibliotečke građe ako imaju jednu od sledećih karakteristika:

- svedoče o izuzetno značajnim kulturnim ili istorijskim događajima ma i ličnostima,
- imaju izuzetnu umetničku ili estetsku vrednost,
- predstavljaju jedinstvene ili izuzetno retke ili posebno reprezentativne primerke svog vremena,
- predstavljaju prvi primerak svoje vrste,
- jedinstveni su po svojoj očuvanosti ili celovitosti.

Za kulturno dobro od velikog značaja proglašava se stara i retka bibliotečka građa, i to:

1) svi primerci rukopisne knjige i druge rukopisne građe, njihovi delovi i fragmenti, pisani na srpskoslovenskom, ruskoslovenskom (u srpskoj upotrebi), slavenosrpskom i na srpskom narodnom jeziku od 1801. do kraja 1867. godine;

2) svi primerci srpskih štampanih publikacija, njihovi delovi i fragmenti, objavljeni od 1801. do 1867. godine;

3) svi primerci rukopisne knjige i druge rukopisne građe, njihovi delovi i fragmenti, pisani na stranim jezicima do kraja 1867. godine, koji imaju poseban značaj za srpsku ili svetsku kulturu, umetnost ili istoriju;

4) svi primerci štampane knjige na stranim jezicima koji su nastali do godine koja se uzima kao kriterijum za izuzetna kulturna dobra po propisima zemalja iz kojih potiču;

5) druga retka bibliotečka građa koja svedoči o značajnim kulturnim i istorijskim događajima i ličnostima i ima veliki značaj ili predstavlja posebno karakterističan primer za određeno područje ili razdoblje, odnosno ima veliki značaj za naučni i tehnički razvoj;

6) muzejski primerak, odnosno obavezni primerak koji se trajno čuva u izvornom obliku u Narodnoj biblioteci Srbije i u Biblioteci Matice srpske.

Kulturno dobro je stara i retka bibliotečka građa koja nije kategorisana kao kulturno dobro od izuzetnog i velikog značaja.

Proglašavanje stare i retke bibliotečke građe za kulturno dobro od izuzetnog i velikog značaja

Član 9.

Staru i retku bibliotečku građu za kulturno dobro od izuzetnog značaja proglašava Narodna skupština.

Staru i retku bibliotečku građu za kulturno dobro od velikog značaja proglašava odlukom koju donosi u vršenju poverenih poslova, Narodna biblioteka Srbije.

Proglašenje stare i retke bibliotečke građe na teritoriji AP Vojvodine za kulturno dobro od velikog značaja, vrši kao povereni posao, Biblioteka Matice srpske.

Akt o proglašenju stare i retke bibliotečke građe za kulturno dobro od izuzetnog značaja i od velikog značaja objavljuje se u „Službenom glasniku Republike Srbije”.

III. REGISTRI STARE I RETKE BIBLIOTEČKE GRAĐE

Svrha i javnost registara

Član 10.

Stara i retka bibliotečka građa upisuje se u registre kulturnih dobara, u skladu sa zakonom.

Registre stare i retke bibliotečke građe vode Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka Matice srpske i određene biblioteke, u skladu s odredbama ovog zakona.

Registri iz stava 2. ovog člana javno su dostupni.

Vrste registara

Član 11.

Centralni registar kategorisane stare i retke bibliotečke građe u Republici Srbiji vodi Narodna biblioteka Srbije.

Registar kategorisane stare i retke bibliotečke građe u AP Vojvodini vodi Biblioteka Matice srpske.

Registre kategorisane stare i retke bibliotečke građe u jedinici lokalne samouprave vode određene biblioteke.

Vođenje registra iz st. 1-3. ovog člana vrši se kao povereni posao.

Sadržinu i način vođenja registara iz st. 1-3. ovog člana propisuje ministar nadležan za kulturu.

IV. PRAVA I OBAVEZE SOPSTVENIKA STARE I RETKE BIBLIOTEČKE GRAĐE U JAVNOJ SVOJINI

Prava sopstvenika

Član 12.

Sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini ima pravo da od određene biblioteke traži da se kategorisana građa u njegovoj svojini upiše u registar.

Sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini ima pravo da od određene biblioteke zahteva besplatno stručno mišljenje o staroj i retkoj bibliotečkoj građi, koje ne podrazumeva posebna istraživanja, konzervatorska ili laboratorijska ispitivanja, kao i da zahteva besplatnu stručno-savetodavnu pomoć prilikom konzervacije ili restauracije građe.

Obaveze sopstvenika

Član 13.

Sopstvenici stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini obavezni su da ovlašćenim licima ministarstva nadležnog za kulturu, odnosno pokrajinskog organa

uprave nadležnog za kulturu i ovlašćenim licima Narodne biblioteke Srbije, Biblioteke Matice srpske i druge određene biblioteke omogućе vršenje odgovarajućeg nadzora.

Ostale obaveze sopstvenika

Član 14.

Sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini obavezan je:

- 1) da savesno čuva i održava građu;
- 2) da blagovremeno sprovodi mere tehničke zaštite;
- 3) da obezbedi odgovarajući prostor i opremu za smeštaj i zaštitu građe;
- 4) da utvrdi odgovorno lice za zaštitu građe i zaduženu osobu za rad sa građom;
- 5) da građu čuva kao celinu, odnosno zbirku ili fond;
- 6) da građu obradi, klasifikuje, upiše u registre kod određene biblioteke;
- 7) da obaveštava određenu biblioteku o svim promenama stanja građe, a najkasnije u roku od 30 dana od dana saznanja o nastupanju promene;
- 8) da dozvoli naučna i stručna istraživanja, reprodukciju i druga snimanja, kao i izvođenje mera tehničke zaštite na građi, i da u tu svrhu po potrebi ustupi građu određenoj biblioteci ili drugim pravnim licima najduže do 120 dana;
- 9) da obezbedi dostupnost građe javnosti u svrhu predstavljanja građe kao kulturnog nasleđa i da, po potrebi ustupi građu određenoj biblioteci ili drugim ustanovama zaštite najduže do 120 dana.

Mere prema nesavesnom sopstveniku građe u javnoj svojini

Član 15.

Ako sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini nestručno, nemarno i nesavesno čuva staru i retku bibliotečku građu, usled čega postoji opasnost da ona bude uništena ili oštećena, određena biblioteka će mu poslati pismeno obaveštenje za preduzimanje mera za zaštitu, čuvanje i stručno održavanje građe.

Ako sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini u roku od 30 dana od prijema pismenog obaveštenja određene biblioteke ne preduzme odgovarajuće mere zaštite, određena biblioteka će o tome obavestiti Narodnu biblioteku Srbije, odnosno Biblioteku Matice srpske.

Po prijemu obaveštenja od određene biblioteke, Narodna biblioteka Srbije, odnosno Biblioteka Matice srpske, o tome pismeno obaveštava ministarstvo nadležno za kulturu.

Po prijemu obaveštenja od Narodne biblioteke Srbije, odnosno Biblioteke Matice srpske, ministarstvo nadležno za kulturu u roku od 15 dana donosi rešenje o privremenom oduzimanju građe od nesavesnog sopstvenika i o njenom ustupanju Narodnoj biblioteci Srbije, odnosno Biblioteci Matice srpske, s ciljem odgovarajuće zaštite, s tim što troškove zaštite snosi nesavesni sopstvenik.

Rešenje iz stava 4. ovog člana konačno je i protiv njega se može pokrenuti upravni spor.

Mere u slučaju vanrednih okolnosti

Član 16.

Sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini obavezan je da sprovodi sve mere zaštite u vanrednim okolnostima na osnovu plana i uputstva određene biblioteke.

Ukoliko nastupe vanredne okolnosti, sopstvenik građe u javnoj svojini obavezan je da zapisnički konstatuje dan, čas i okolnosti koje su nastale i pisanim putem obaveste o tome određenu biblioteku.

Privremeno ustupanje građe

Član 17.

Sopstvenici stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini obavezni su da međusobno sarađuju i privremeno ustupaju građu iz svog fonda u svrhe predviđene ovim zakonom.

Ako javna biblioteka odbije da ustupi građu iz svog fonda u svrhe predviđene ovim zakonom, o ustupanju će odlučiti ministarstvo nadležno za kulturu.

Ograničenja i zabrane korišćenja

Član 18.

Sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini ne sme:

- 1) da koristi staru i retku bibliotečku građu na način koji može dovesti do njenog oštećenja ili uništenja;
- 2) da rasparčava zbirke stare i retke bibliotečke građe bez saglasnosti određene biblioteke.

V. PRAVA I OBAVEZE SOPSTVENIKA STARE I RETKE BIBLIOTEČKE GRAĐE U PRIVATNOJ SVOJINI

Prava sopstvenika

Član 19.

Sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u privatnoj svojini ima pravo da od određene biblioteke traži da se kategorisana građa u njegovoj svojini upiše u registar.

Sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u privatnoj svojini ima pravo da od određene biblioteke zahteva besplatno stručno mišljenje o staroj i retkoj bibliotečkoj građi, koje ne podrazumeva posebna istraživanja, konzervatorska ili laboratorijska ispitivanja, kao i da zahteva besplatnu stručno-savetodavnu pomoć prilikom konzervacije ili restauracije građe.

Ograničenja i zabrane

Član 20.

Na sopstvenike stare i retke bibliotečke građe u privatnoj svojini primenjuju se odredbe ovog zakona koje se odnose na ograničenja i zabrane korišćenja iz člana 18. ovog zakona.

Omogućavanja pristupa i uvida u zbirke

Član 21.

Sopstvenici stare i retke bibliotečke građe u privatnoj svojini obavezni su da ovlašćenim licima ministarstva nadležnog za kulturu, odnosno pokrajinskog organa uprave nadležnog za kulturu, i ovlašćenim licima Narodne biblioteke Srbije, Biblioteke Matice srpske i druge određene biblioteke omoguće pristup i uvid u zbirke stare i retke bibliotečke građe.

Obaveze sopstvenika

Član 22.

Sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u privatnoj svojini obavezan je:

- 1) da obavesti određenu biblioteku o posedovanju građe;
- 2) da preduzme potrebne mere za bezbedno čuvanje i zaštitu građe;
- 3) da sredi građu i izradi njen popis;
- 4) da dopusti ovlašćenom licu određene biblioteke pregled građe i sprovođenje zaštitnog snimanja;
- 5) da poštuje stručne savete određene biblioteke u vezi sa vrednovanjem, čuvanjem i zaštitom građe.

Kad sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u privatnoj svojini nije u mogućnosti da sredi tu građu i izradi njen popis, određena biblioteka je u obavezi da mu pruži stručnu pomoć.

Dostupnost građe u privatnoj svojini predate određenoj biblioteci

Član 23.

Stara i retka bibliotečka građa u privatnoj svojini poklonjena javnoj biblioteci, dostupna je za korišćenje pod uslovima i na način propisan za građu u javnoj svojini, ukoliko nije drugačije određeno ugovorom između sopstvenika i određene biblioteke.

VI. DELATNOST ZAŠTITE

Opseg zaštite

Član 24.

Delatnost zaštite stare i retke bibliotečke građe obavljaju biblioteke koje u svojim fondovima imaju staru i retku bibliotečku građu i ispunjavaju druge uslove za obavljanje delatnosti zaštite.

Mere tehničke zaštite

Član 25.

U mere tehničke zaštite stare i retke bibliotečke građe spadaju: preventivna zaštita, mikrofilmovanje, digitalizacija, konzervacija i restauracija.

Mere tehničke zaštite stare i retke bibliotečke građe bliže uređuje ministar nadležan za kulturu.

Sprovođenje mera preventivne tehničke zaštite kod sopstvenika

Član 26.

Preventivna tehnička zaštita sprovodi se u svim bibliotekama, kao i kod drugih sopstvenika stare i retke bibliotečke građe.

Mikrofilmovanje i digitalizacija građe

Član 27.

Biblioteke su obavezne da staru i retku bibliotečku građu, koja je utvrđena za kulturno dobro od izuzetnog, odnosno velikog značaja, mikrofilmuju s ciljem zaštite.

O mikrofilmovanju se vodi dokumentacija koja se, kao prilog, priključuje registrima stare i retke bibliotečke građe po kategorijama.

Biblioteke su obavezne da kategorisanu staru i retku bibliotečku građu digitalizuju radi korišćenja i predstavljanja.

Konzervacija i restauracija

Član 28.

Konzervacija i restauracija sprovode se samo u ovlašćenim konzervatorskim laboratorijama i radionicama. Centralne laboratorije i radionice za konzervaciju i restauraciju stare i retke bibliotečke građe nalaze se u Narodnoj biblioteci Srbije i Biblioteci Matice srpske.

Preduzimanje tehničkih mera zaštite

Član 29.

Mere tehničke zaštite mogu se preduzimati samo:

- 1) ako se izvrše konzervatorska ispitivanja;
- 2) ako se izvrše laboratorijska ispitivanja, ukoliko se konzervatorskim ispitivanjem utvrdi potreba za njima;
- 3) ako se utvrde metode ili tehnike izvođenja mera tehničke zaštite na osnovu rezultata konzervatorskih i laboratorijskih ispitivanja;
- 4) ako se izradi elaborat mera tehničke zaštite.

O izvođenju mera tehničke zaštite i njihovim rezultatima vodi se dokumentacija koja je sastavni deo registara stare i retke bibliotečke građe.

Restitucija stare i retke bibliotečke građe

Član 30.

Narodna biblioteka Srbije i Biblioteka Matice srpske pokreću inicijativu za restituciju stare i retke bibliotečke građe otuđene od sopstvenika po raznim osnovama, u saradnji sa nadležnim državnim organima, i staraju se o sprovođenju mera restitucije.

Izrada plana zaštite u vanrednim okolnostima

Član 31.

Svaka javna biblioteka koja obavlja delatnost zaštite stare i retke bibliotečke građe mora da ima plan zaštite u vanrednim okolnostima, sa posebnim merama zaštite stare i retke bibliotečke građe od izuzetnog, odnosno velikog značaja.

Plan zaštite u vanrednim okolnostima mora da bude u skladu sa planovima zaštite i spasavanja koji se donose u skladu sa zakonom kojim se uređuje postupanje u vanrednim situacijama.

Revizija i otpis

Član 32.

Biblioteke su obavezne da vrše reviziju stanja stare i retke bibliotečke građe iz svojih fondova.

Stara i retka bibliotečka građa ne može se otpisati izuzev u slučaju predviđenom zakonom i u skladu sa propisima o reviziji i otpisu građe.

Finansiranje delatnosti zaštite

Član 33.

Sredstva za ostvarivanje opšteg interesa u zaštiti stare i retke bibliotečke građe utvrđene ovim zakonom obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije.

Sredstva za obavljanje delatnosti zaštite, čuvanja, korišćenja i predstavljanja stare i retke bibliotečke građe od izuzetnog, odnosno velikog značaja, kao i sredstva za obavljanje poslova na vođenju registara, obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije, autonomne pokrajine, odnosno jedinice lokalne samouprave.

Sredstva za zaštitu ostale stare i retke bibliotečke građe obezbeđuju njihovi sopstvenici u skladu sa zakonom.

Nadzor nad stručnim radom biblioteka koje obavljaju delatnost zaštite

Član 34.

Biblioteke koje imaju zbirke stare i retke bibliotečke građe obavljaju delatnost prikupljanja, zaštite, istraživanja, čuvanja, korišćenja i predstavljanja stare i retke bibliotečke građe u skladu sa ovim zakonom.

Nadzor nad stručnim radom biblioteka i drugih ustanova koje poseduju staru i retku bibliotečku građu vrše određene biblioteke.

Nadzor nad stručnim radom određenih biblioteka koje obavljaju delatnost zaštite stare i retke bibliotečke građe vrše Narodna biblioteka Srbije i Biblioteka Matice srpske.

Nadzor nad stručnim radom iz st. 2. i 3. ovog člana vrši se kao povereni posao, na način propisan zakonom kojim se uređuje bibliotečko-informaciona delatnost.

Obaveze biblioteka

Član 35.

U delatnosti zaštite stare i retke bibliotečke građe biblioteke obavljaju sledeće poslove:

- 1) prikupljaju, čuvaju i štite građu;
- 2) obrađuju građu i izrađuju odgovarajući katalog;
- 3) sprovode mere zaštite u saradnji sa određenom bibliotekom;
- 4) staraju se o uslovima, načinu korišćenja i predstavljanja građe;
- 5) staraju se o stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih;
- 6) izrađuju plan zaštite u vanrednim okolnostima;
- 7) sarađuju sa drugim sopstvenicima stare i retke bibliotečke građe;
- 8) obavljaju i druge poslove utvrđene ovim zakonom, propisima donetim na osnovu njega i drugim propisima.

Obaveze određenih biblioteka

Član 36.

Određena biblioteka, pored poslova iz člana 35. ovog zakona obavlja i sledeće poslove:

- 1) pronalaženje i evidentiranje građe kod drugih sopstvenika;
- 2) proučavanje i valorizacija građe;
- 3) kategorizacija i vođenje registara;
- 4) pružanje stručne pomoći sopstvenicima;
- 5) obavljanje nadzora nad stručnim radom biblioteka i drugih ustanova koje poseduju staru i retku bibliotečku građu;
- 6) sprovođenje mera zaštite stare i retke bibliotečke građe;
- 7) obezbeđivanje dostupnosti stare i retke bibliotečke građe i njeno predstavljanje domaćoj i stranoj javnosti;
- 8) druge poslove zaštite stare i retke bibliotečke građe utvrđene ovim zakonom, propisima donetim na osnovu njega i drugim propisima.

Narodna biblioteka Srbije

Član 37.

Narodna biblioteka Srbije, pored poslova iz člana 35. ovog zakona, obavlja i sledeće poslove:

- 1) vodi Centralni registar kategorisane stare i retke bibliotečke građe u Republici Srbiji;
- 2) vrši nadzor nad stručnim radom biblioteka koje obavljaju delatnost zaštite stare i retke bibliotečke građe;
- 3) koordinira rad centralne laboratorije i konzervatorske radionice;

4) stara se o jedinstvenoj primeni u Republici Srbiji međunarodnih konvencija i drugih međunarodnih akata koji se odnose na staru i retku bibliotečku građu;

5) obavlja poslove stručnog osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih u delatnosti zaštite stare i retke bibliotečke građe;

6) obavlja i druge poslove u skladu s odredbama ovog zakona.

Biblioteka Matice srpske

Član 38.

Biblioteka Matice srpske, pored poslova iz člana 35. ovog zakona, obavlja i sledeće poslove:

1) vodi registar kategorisane stare i retke bibliotečke građe u AP Vojvodini;

2) vrši nadzor nad stručnim radom biblioteka koje obavljaju delatnost zaštite stare i retke bibliotečke građe na teritoriji AP Vojvodine;

3) koordinira rad centralne laboratorije i konzervatorske radionice na teritoriji AP Vojvodine;

4) obavlja poslove stručnog osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih u delatnosti zaštite na teritoriji AP Vojvodine;

5) obavlja i druge poslove u skladu s odredbama ovog zakona.

VII. STRUČNI ISPITI I STRUČNA ZVANJA

Uslovi za rad na poslovima zaštite, čuvanja i korišćenja stare i retke bibliotečke građe

Član 39.

Lica koja obavljaju stručne poslove zaštite, čuvanja i korišćenja stare i retke bibliotečke građe u javnim bibliotekama zasnivaju radni odnos, polažu stručni ispit i stiču stručna zvanja u skladu sa zakonom kojim se uređuje bibliotečko-informaciona delatnost.

Obavezno stručno usavršavanje zaposlenih

Član 40.

Zaposleni u bibliotekama koji vrše stručne poslove zaštite, čuvanja i korišćenja stare i retke bibliotečke građe obavezni su da se stalno stručno usavršavaju.

Stručno usavršavanje sprovodi se pod uslovima, po programima i na način utvrđen zakonom kojim se uređuje bibliotečko-informaciona delatnost.

Sredstva za stručno usavršavanje obezbeđuje osnivač biblioteke u kojoj zaposleni radi.

VIII. ČUVANJE, KORIŠĆENJE I IZLAGANJE STARE I RETKE BIBLIOTEČKE GRAĐE

Uslovi i način korišćenja

Član 41.

Svi korisnici imaju pravo da pod jednakim uslovima koriste staru i retku bibliotečku građu koja se čuva u bibliotekama.

Bliže uslove i način korišćenja stare i retke bibliotečke građe utvrđuje ministar nadležan za kulturu.

Korišćenje u naučne svrhe

Član 42.

Stara i retka bibliotečka građa iz fonda biblioteke može se koristiti u naučne i istraživačke svrhe, radi popularizacije nauke, umetnosti i kulture.

Stara i retka bibliotečka građa ne sme se oštetiti niti uništiti.

Korišćenje stare i retke bibliotečke građe u komercijalne svrhe

Član 43.

Za korišćenje stare i retke bibliotečke građe u reklamne svrhe, za sticanje dobiti, za umnožavanje ili objavljivanje dokumenata, potrebna je posebna dozvola određene biblioteke, uz određenu naknadu troškova.

Davanje dozvole iz stava 1. ovog člana jeste povereni posao.

Mikrofilmovanje, fotografisanje, digitalizacija, video snimanje i fotokopiranje

Član 44.

Korisnik ima pravo da traži mikrofilmovanje ili digitalizaciju delova građe uz određenu naknadu troškova.

Korisnicima je, bez saglasnosti određene biblioteke, zabranjeno mikrofilmovanje, fotografisanje, digitalizacija ili video snimanje stare i retke bibliotečke građe koja se čuva u javnoj biblioteci, kao i korišćenje rasvetnih tela radi takvog snimanja.

Ako određena biblioteka da saglasnost za preduzimanje radnje iz stava 2. ovog člana, biblioteci u čijem je fondu stara i retka bibliotečka građa pripada odgovarajuća naknada troškova.

Kopiranje stare i retke bibliotečke građe na foto-kopir aparatima zabranjeno je.

Posao iz stava 2. ovog člana određena biblioteka vrši kao povereni posao.

Fototipsko i digitalno izdanje

Član 45.

Sopstvenici koji izrade fototipsko (faksimilno) izdanje primerka stare i retke bibliotečke građe od izuzetnog i velikog značaja obavezni su da Narodnoj biblioteci Srbije, odnosno Biblioteci Matice srpske, dostave ta izdanja u dva primerka.

Sopstvenici koji izrade digitalno izdanje primerka stare i retke bibliotečke građe od izuzetnog i velikog značaja obavezni su da Narodnoj biblioteci Srbije, odnosno Biblioteci Matice srpske, dostave to izdanje.

Čuvanje, izlaganje i izdavanje

Član 46.

Stara i retka bibliotečka građa može se čuvati, izlagati i izdavati na korišćenje ako su u prostorijama gde se ona čuva, izlaže i izdaje ili na mestu privremenog čuvanja i izlaganja, sprovedene tehničke mere u skladu s ovim zakonom i propisima donetim na osnovu njega, kao i ako je obezbeđen stalni nadzor.

Biblioteke ne mogu izlagati staru i retku bibliotečku građu koja nije stručno obrađena, konzervirana i upisana u registar kulturnih dobara.

Stara i retka bibliotečka građa može se izlagati i pozajmljivati radi izlaganja uz obavezno prethodno mikrofilmovanje i digitalizaciju.

Obavezno osiguranje

Član 47.

Svaka biblioteka koja se finansira iz javnih sredstava mora osigurati kod osiguravajućeg društva staru i retku bibliotečku građu.

Stara i retka bibliotečka građa obavezno se osigurava od svih vrsta rizika za vreme izlaganja izvan prostorija biblioteke u čijem fondu se nalazi.

Sredstva za obavezno osiguranje u slučaju iz stava 2. ovog člana obezbeđuje organizator izložbe.

Kulturno-obrazovna aktivnost u zemlji i inostranstvu

Član 48.

Javna biblioteka priređuje izložbe, predavanja, stručne i naučne skupove i sprovodi druge oblike kulturne i obrazovne delatnosti radi podsticanja interesovanja i izgrađivanja svesti najšire javnosti o značaju stare i retke bibliotečke građe kao kulturnog dobra.

Javna biblioteka sarađuje u zemlji i inostranstvu sa drugim ustanovama kulture, naučnim i srodnim institucijama, informacionim i dokumentacionim centrima, radi unapređenja rada na zaštiti, očuvanju i predstavljanju stare i retke bibliotečke građe kao kulturnog dobra.

IX. UVOZ, IZVOZ I PROMET

Uvoz i izvoz građe

Član 49.

Staru i retku bibliotečku građu stranog porekla dozvoljeno je uvoziti u skladu s međunarodnim konvencijama i zakonodavstvom zemlje izvoznika.

Stara i retka bibliotečka građa može se izvesti, odnosno izneti u inostranstvo na osnovu rešenja o dozvoli za izvoz, odnosno za iznošenje, ministarstva nadležnog za kulturu, uz prethodno pribavljeno mišljenje Narodne biblioteke Srbije, odnosno Biblioteke Matice srpske.

Prodaja

Član 50.

Nakon sprovedene revizije stanja, biblioteke mogu prodavati viškove stare i retke bibliotečke građe iz svojih fondova.

Pre prodaje, biblioteka je obavezna da viškove stare i retke bibliotečke građe ponudi Narodnoj biblioteci Srbije, odnosno Biblioteci Matice srpske.

Sredstva ostvarena prodajom viškova stare i retke bibliotečke građe mogu se koristiti samo za nabavku ili sprovođenje mera tehničke zaštite stare i retke bibliotečke građe.

Pravo preče kupovine građe

Član 51.

Javne biblioteke imaju pravo preče kupovine stare i retke bibliotečke građe.

Sopstvenik stare i retke bibliotečke građe obavezan je da tu građu prvo ponudi biblioteci, koja, u roku od 30 dana od dana prijema ponude, obaveštava određenu biblioteku o ponudi i o svojoj odluci da li će ponuđenu građu otkupiti ili ne.

Određena biblioteka obavezna je da se o predlogu biblioteke kojoj je građa ponuđena izjasni u roku od 30 dana od dana prijema predloga.

Ako se ponuda sopstvenika stare i retke bibliotečke građe ne prihvati u roku od 60 dana od dana upućivanja prve ponude, sopstvenik te građe može da je proda drugom pravnom ili fizičkom licu, po ceni koja ne može biti niža od prvoponuđene.

Ako sopstvenik stare i retke bibliotečke građe postupi protivno odredbama ovog člana, određena biblioteka ima pravo da podnese tužbu nadležnom sudu i traži poništenje ugovora o kupoprodaji.

Razmena, privremeno ustupanje i poveravanje na čuvanje

Član 52.

Javne biblioteke mogu međusobno razmenjivati staru i retku bibliotečku građu iz svojih fondova radi obrazovanja celine fondova ili zbirki.

Razmena stare i retke bibliotečke građe od velikog i od izuzetnog značaja može se izvršiti samo uz saglasnost Narodne biblioteke Srbije, odnosno Biblioteke Matice srpske.

Javne biblioteke mogu, uz prethodno pribavljeno mišljenje Narodne biblioteke Srbije, odnosno Biblioteke Matice srpske, razmenjivati staru i retku bibliotečku građu i

s drugim pravnim, odnosno fizičkim licima, ako građa koja se razmenjuje ima podjednak naučni, umetnički ili kulturni značaj i približno istu tržišnu vrednost.

Kontrola prometa

Član 53.

Promet stare i retke bibliotečke građe mogu obavljati pravna i fizička lica.

Pravna lica (antikvarnica, knjižara, aukcijska kuća, komisiona radnja i sl.) mogu obavljati promet stare i retke bibliotečke građe ako su za tu delatnost registrovana u skladu sa zakonom.

Pravna i fizička lica koja se bave prometom obavezna su da vode dokumentaciju o poreklu stare i retke bibliotečke građe.

Dokumentacija iz stava 3. ovog člana obavezno sadrži lične podatke i adresu prodavca, kratak opis i prodajnu cenu stare i retke bibliotečke građe, lične podatke i adresu kupca.

Obaveze obaveštavanja i prijavljivanja nelegalno pribavljene građe

Član 54.

Pravna i fizička lica koja se bave prometom stare i retke bibliotečke građe obavezna su da u roku od tri dana pismeno obaveste određenu biblioteku ako posumnjaju da im je ponuđena nelegalno pribavljena stara i retka bibliotečka građa, da joj dostave podatke o toj građi (naslov i prodajnu cenu) i da je pre stavljanja u prodaju ponude određenoj biblioteci, u skladu s pravom preče kupovine.

Pravna i fizička lica koja se bave prodajom stare i retke bibliotečke građe obavezna su da bez odlaganja obaveste nadležnu organizacionu jedinicu ministarstva nadležnog za unutrašnje poslove u slučaju postojanja sumnje da je stara i retka bibliotečka građa ponuđena na prodaju nelegalno pribavljena.

X. NADZOR

Nadzor nad primenom Zakona

Član 55.

Nadzor nad primenom ovog zakona obavlja ministarstvo nadležno za kulturu.

Nadzor nad vršenjem ovim zakonom poverenih poslova državne uprave vrši ministarstvo nadležno za kulturu, u skladu sa zakonom kojim se uređuje državna uprava.

Nadzor nad radom biblioteka koje obavljaju poslove zaštite stare i retke bibliotečke građe vrši ministarstvo nadležno za kulturu, a na teritoriji AP Vojvodine nadležni pokrajinski organ kao – povereni posao.

XI. KAZNENE ODREDBE

Član 56.

Novčanom kaznom od 100.000 do 500.000 dinara kazniće se za prekršaj pravno lice koje je sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini:

- 1) ako ne omogući vršenje stručnog nadzora (član 13);

- 2) ako ne čuva i ne održava građu (član 14. tačka 1);
- 3) ako ne sprovodi blagovremene mere tehničke zaštite (član 14. tačka 2);
- 4) ako ne obezbedi odgovarajući prostor i opremu za smeštaj i zaštitu građe (član 14. tačka 3);
- 5) ako ne utvrdi odgovorno lice za zaštitu građe i zaduženu osobu za rad sa građom (član 14. tačka 4);
- 6) ako ne čuva građu kao celinu, odnosno zbirku ili fond (član 14. tačka 5);
- 7) ako građu ne obradi, ne klasifikuje i ne upiše u registre kod određene biblioteke (član 14. tačka 6);
- 8) ako ne obavesti određenu biblioteku o svim promenama stanja građe, najkasnije u roku od 30 dana od dana saznanja o nastupanju promene (član 14. tačka 7);
- 9) ako ne dozvoli naučna i stručna istraživanja, reprodukciju i druga snimanja, kao i izvođenje mera tehničke zaštite na građi, i ako u tu svrhu po potrebi ne ustupi građu određenoj biblioteci ili drugim pravnim licima (član 14. tačka 8);
- 10) ako ne obezbedi dostupnost građe javnosti u svrhu predstavljanja građe kao kulturnog nasleđa i ne ustupi po potrebi građu određenoj biblioteci ili drugim pravnim licima (član 14. tačka 9);
- 11) ako ne sprovodi mere zaštite u slučaju vanrednih okolnosti (član 16);
- 12) ako pokuša da izveze ili iznese iz zemlje staru i retku bibliotečku građu bez rešenja o dozvoli za izvoz, odnosno za iznošenje ministarstva nadležnog za kulturu (član 49. stav 2).

Novčanom kaznom od 20.000 do 50.000 dinara kazniće se za prekršaj iz stava 1. ovog člana i odgovorno lice u pravnom licu.

Član 57.

Novčanom kaznom od 50.000 do 150.000 dinara kazniće se za prekršaj sopstvenik stare i retke bibliotečke građe u privatnoj svojini:

- 1) ako ne obavesti određenu biblioteku o posedovanju građe (član 22. stav 1. tačka 1);
- 2) ako ne preduzme potrebne mere za bezbedno čuvanje i zaštitu građe (član 22. stav 1. tačka 2);
- 3) ako ne sredi građu i ne izradi njen popis, ili se ne obrati određenoj biblioteci za pomoć ukoliko sam nije u stanju da to izvrši (član 22. stav 1. tačka 3);
- 4) ako ne dopusti ovlašćenom licu određene biblioteke pregled građe i sprovođenje zaštitnog snimanja (član 22. stav 1. tačka 4);
- 5) ako ne poštuje stručne savete određene biblioteke u vezi sa vrednovanjem, čuvanjem i zaštitom građe (član 22. stav 1. tačka 5);
- 6) ako pokuša da izveze ili iznese iz zemlje staru i retku bibliotečku građu bez rešenja o dozvoli za izvoz, odnosno za iznošenje ministarstva nadležnog za kulturu (član 49. stav 2).

XII. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 58.

Stara i retka bibliotečka građa stavljena pod zaštitu po propisima koji su važili do dana stupanja na snagu ovog zakona ostaje pod zaštitom i po odredbama ovog zakona.

Član 59.

Biblioteke su obavezne da u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovog zakona odgovarajuću staru i retku bibliotečku građu iz svojih fondova predlože za proglašavanje za kulturno dobro od izuzetnog, odnosno velikog značaja, u skladu sa ovim zakonom.

Član 60.

Biblioteke su obavezne da usklade svoju organizaciju, rad i opšte akte s odredbama ovog zakona u roku od jedne godine od dana njegovog stupanja na snagu.

Član 61.

Podzakonski propisi za sprovođenje ovog zakona doneće se u roku od šest meseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 62.

Danom stupanja na snagu ovog zakona prestaju da važe odredbe Zakona o kulturnim dobrima („Službeni glasnik RS”, broj 71/94) koje se odnose na staru i retku knjigu.

Član 63.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije”, a primenjivaće se istekom šest meseci od dana njegovog stupanja na snagu.

OBRAZLOŽENJE

I. Ustavni osnov za donošenje zakona

Ustavni osnov za donošenje zakona sadržan je u odredbama člana 97. tačka 10. Ustava Republike Srbije, kojim je propisano da Republika Srbija, pored ostalog, uređuje i obezbeđuje sistem u oblasti kulture i zaštite kulturnih dobara.

II. Razlozi za donošenje zakona

Zaštita stare i retke knjige uređena je odredbama Zakona o kulturnim dobrima („Službeni glasnik RS”, broj 71/94). Donošenjem Zakona o staroj i retkoj bibliotečkoj građi poboljšao bi se i unapredio postojeći normativni okvir zaštite stare i retke bibliotečke građe, njenog prikupljanja, pravne tehničke zaštite, izvoza i prometa, davanja na korišćenje, digitalizacije i promovisanja kod svih njenih sopstvenika kako bi se omogućio razvoj bibliotečko-informacione delatnosti u oblasti zaštite kulturnih dobara, razvoj depozitnih i drugih biblioteka kao institucija zaštite kulturnih dobara.

Pored toga predlaganjem ovog zakona postojeća normativna rešenja u oblasti zaštite stare i retke bibliotečke građe usaglašavaju se sa međunarodnim, odnosno evropskim standardima u ovoj oblasti.

Donošenjem Zakona o staroj i retkoj bibliotečkoj građi otklonili bi se problemi koji su se u praksi pojavljivali prilikom primene Zakona o kulturnim dobrima.

Takođe, jedan od veoma važnih razloga za donošenje ovog zakona jeste i potreba za podsticanjem novih tehnologija u oblasti zaštite stare i retke bibliotečke građe, naročito informacionih tehnologija i digitalizacije, što Zakonom o kulturnim dobrima nije uređeno.

Na osnovu iznetog, može se zaključiti da je donošenje ovog zakona od izuzetnog značaja ne samo za zaštitu stare i retke bibliotečke građe i za razvoj bibliotečko-informacione delatnosti, već i za razvoj kulture i umetnosti uopšte, kao i za razvoj nauke i stručno-naučnog istraživanja.

S obzirom na to da obim zakonske regulative u oblasti koju uređuje Zakon o kulturnim dobrima, potreba za suštinskim izmenama i dopunama velikog broja odredaba iz važećeg zakona, pristupilo se izradi Zakona o staroj i retkoj bibliotečkoj građi, a ne izmenama i dopunama važećeg Zakona o kulturnim dobrima.

Mišljenje stručne javnosti je da Zakon o kulturnim dobrima, kao zakon kojim se uređuje sistem zaštite i korišćenja kulturnih dobara i utvrđuju uslovi za obavljanje delatnosti zaštite kulturnih dobara, ne predstavlja zadovoljavajući pravni okvir za adekvatnu zaštitu stare i retke bibliotečke građe, odnosno ne korespondira sa potrebama prakse.

Predlogom zakona o staroj i retkoj bibliotečkoj građi rešavaju se problemi koji su identifikovani u primeni važećeg Zakona o kulturnim dobrima. Obaveza zaštite stare i retke bibliotečke građe bila je utvrđena prevashodno za depozitne biblioteke, koje nisu bile u mogućnosti da merama zaštite efikasno pokriju sve sopstvenike ove građe u Republici Srbiji. Odredbama tog zakona nije bilo bilo bliže uređeno niz pitanja značajnih za ovu materiju kao što su npr. obaveza provođenja mera zaštite za sve sopstvenike ove građe, pitanja prometa, izvoza, kao i srazmeran režim kazni za prestupe i prekršaje, kako sopstvenika, tako i Narodne biblioteke Srbije i Biblioteke Matice srpske, koje su depozitne biblioteke na osnovu čega formiraju, vode, obrađuju, pravno i tehnički štite, daju na korišćenje najveće zbirke stare i retke bibliotečke građe koje se formiraju na osnovu obaveznog primerka publikacija.

Zaštita stare i retke bibliotečke građe kao kulturnog dobra, njeno prikupljanje, čuvanje i korišćenje je od opšteg interesa za Republiku Srbiju. U ostvarivanju opšteg

interesa prema Predlogu zakona tu obavezu imaju njeni sopstvenici, depozitne i druge biblioteke u skladu sa svojim obavezama i interesima u sprovođenju opšteg interesa. Do sada su ovu obavezu prevashodno imale depozitne biblioteke i biblioteke koje su u svojim fondovima imale staru i retku bibliotečku građu.

Osnovni cilj koji se donošenjem ovog zakona postiže je efikasnija i potpunija zaštita stare i retke bibliotečke građe kod svih njenih sopstvenika, omogućavanja razvoja delatnosti zaštite kod depozitnih i drugih biblioteka, omogućavanje razvoja bibliotečko-informacione delatnosti na planu zaštite bibliotečke građe kao kulturnog dobra, napredak biblioteka kao ustanova zaštite u stručnom smislu, kao i zaštita i sugurnost biblioteka kao ustanova zaštite u institucionalnom smislu.

U toku analize razmatrano je nekoliko relevantnih mogućnosti:

- status quo - ne menjanje Zakona o kulturnim dobrima,
- izmene odnosno dopune Zakona o kulturnim dobrima,
- donošenje novog zakona koji bi u potpunosti uredio ovu oblast.

Prva opcija nije bila održiva iz razloga što nije više bilo moguće obezbediti adekvatni pravni okvir kojim bi se na jedinstven način i trajno rešila zaštita stare i retke bibliotečke građe bez obzira kod kojih sopstvenika se ona nalazila, njena zaštita kao dela kulturnog nasleđa, što je potvrdilo potrebu za drugačijim zakonskim rešenjima od postojećeg.

Druga opcija podrazumevala bi izmene i dopune u pogledu niza pitanja značajnih za zaštitu stare i retke bibliotečke građe, obaveze njenih sopstvenika, obaveze depozitnih i drugih biblioteka, te pitanja prometa i izvoza, digitalizacije, promovisanja, korišćenja, prava, obaveze i odgovornost sopstvenika i korisnika, finansiranje i druga pitanja vezana za prikupljanje, čuvanje, korišćenje i zaštitu stare i retke bibliotečke građe u cilju ostvarivanja opšteg interesa u oblasti kulture, bibliotečko-informacionoj delatnosti i delatnosti zaštite kulturnih dobara. Razlog zašto ova opcija nije izabrana je zbog činjenice da takav obim promena neminovno uzrokuje donošenje novog zakona, a ne njegovu korekciju kroz izmene i dopune.

S obzirom na to da obim zakonske regulative u oblasti koju pokriva Zakon o kulturnim dobrima, potreba za suštinskim izmenama i dopunama velikog broja odredaba zakona, pristupilo se izradi Zakona o staroj i retkoj bibliotečkoj građi, a ne izmenama i dopunama Zakona o kulturnim dobrima.

Donošenjem ovog zakona bi se na jedinstven način i trajno rešila pitanja zaštite stare i retke bibliotečke građe, njena zaštita kao dela kulturnog nasleđa, njeno korišćenje i zaštita, prava, obaveze i odgovornost sopstvenika, depozitnih i drugih biblioteka, finansiranje i druga pitanja vezana za prikupljanje, promet, izvoz, digitalizaciju i promovisanje, čuvanje i korišćenje stare i retke bibliotečke građe u cilju ostvarivanja opšteg interesa u oblasti kulture i bibliotečko-informacionoj i delatnosti zaštite kulturnih dobara, i ova materija bi se uskladila sa propisima EU kao i potrebama prakse. Nova rešenja sadržana u Predlogu zakona, naročito u pogledu obuhvata zaštite kod svih sopstvenika i prava i obaveza depozitnih i drugih biblioteka, doprineće osetnom unapređenju u ovoj oblasti i istovremeno će olakšati položaj odgovornih sopstvenika i biblioteka nadležnih za njenu zaštitu.

III. Osnovni pravni instituti i pojedinačna rešenja

Predloženim zakonom o staroj i retkoj bibliotečkoj građi uređuju se opšti interes u delatnosti zaštite stare i retke bibliotečke građe kao kulturnog nasleđa, njeno čuvanje, sređivanje i obrada, kao i uslovi i način korišćenja.

Osnovne odredbe (čl. 1-6) definišu se: predmet ovog zakona, opšti interes, obaveze nadležnih organa, poslovi zaštite stare i retke bibliotečke građe, stara i retka

bibliotečka građa i svojina. Osnovne odredbe uvode u problematiku opšteg interesa kada je reč o staroj i retkoj bibliotečkoj građi kao kulturnom dobru, nadležnosti Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave u oblasti zaštite stare i retke bibliotečke građe. Osnovne odredbe takođe definišu u kojim oblicima svojine može biti stara i retka bibliotečka građa.

Poslovi zaštite stare i retke bibliotečke građe u zaštiti stare i retke bibliotečke građe u smislu ovog zakona obuhvataju: pronalaženje, prikupljanje, čuvanje, zaštitu i korišćenje građe; proučavanje i valorizaciju građe; kategorizaciju i vođenje registara; obradu građe i izradu kataloga uz primenu odgovarajućih međunarodnih standarda za bibliografsko-kataloški opis; pružanje stručne pomoći sopstvenicima; obavljanje stručnog nadzora; izradu stručnih uputstava; razvoj i unapređivanje stručnog rada na zaštiti; sprovođenje mera zaštite (preventivna zaštita, mikrofilmovanje, digitalizacija, konzervacija, restauracija); staranje o uslovima, načinu korišćenja i predstavljanja građe; istraživanje i izdavanje naučnih i stručnih publikacija o građi, kao i objavljivanje građe; obezbeđivanje dostupnosti građe i njeno predstavljanje domaćoj i stranoj javnosti; stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih; izradu plana zaštite u vanrednim okolnostima; druge poslove zaštite građe utvrđene ovim zakonom, propisima donetim na osnovu njega i drugim propisima.

Kriterijumi za procenu i kategorizacija stare i retke bibliotečke građe (čl. 7-9). Veoma značajan deo ove celine jesu kriterijumi za procenu stare i retke bibliotečke građe koji se po prvi put precizno propisuju ovim zakonom. Drugi deo se odnosi na postupak proglašavanja stare i retke bibliotečke građe za kulturno dobro od izuzetnog, odnosno velikog značaja. Sadržinu i način vođenja registara propisuje ministar nadležan za kulturu. Propisani su kriterijumi za kategorizaciju stare i retke bibliotečke građe kao kulturnog dobra, kulturnog dobra od velikog značaja i kulturnog dobra od izuzetnog značaja. Staru i retku bibliotečku građu za kulturno dobro od izuzetnog značaja proglašava Narodna skupština, a od velikog značaja Narodna biblioteka Srbije, odnosno Biblioteka Matice srpske – za teritoriju AP Vojvodinu (povereni posao).

Registri stare i retke bibliotečke građe (čl. 10-11) Ove odredbe odnose se na vođenje registara stare i retke bibliotečke građe, kao i na subjekte nadležne za vođenje registara. Imajući u vidu značaj postojanja registara stare i retke bibliotečke građe kao kulturnih dobara, struktura i svi potrebni elementi registara biće precizno propisani podzakonskim aktom koji donosi ministar nadležan za kulturu.

Odredbama o pravima i obavezama sopstvenika građe u javnoj svojini (čl. 12-18) uređena su prava i obaveze sopstvenika stare i retke bibliotečke građe u javnoj svojini, privremeno ustupanje građe, kao i ograničenja i zabrane korišćenja. Bitna novina Predloga jeste propisivanje nalažanje mera protiv nesavesnog sopstvenika građe, odnosno sopstvenika građe koji nestručno, nemarno i nesavesno čuva staru i retku bibliotečku građu, usled čega postoji opasnost da ona bude uništena ili oštećena. Propisane su i mere koje se preduzimaju u slučaju vanrednih okolnosti.

Prava i obaveze sopstvenika građe u privatnoj svojini (čl. 19-23). U okviru ovog dela predloga zakona po prvi put se definiše položaj sopstvenika stare i retke građe u privatnoj svojini, odnosno njegova prava i obaveze. Sopstvenik građe u privatnoj svojini ima pravo da od određene biblioteke zahteva besplatno stručno mišljenje o staroj i retkoj bibliotečkoj građi, ali i obaveze istovetne obavezama sopstvenika stare i retke građe u javnoj svojini. Stara i retka bibliotečka građa u privatnoj svojini poklonjena javnoj biblioteci, biće dostupna za korišćenje pod uslovima i na način propisan za građu u javnoj svojini, ukoliko nije drugačije određeno ugovorom između sopstvenika i određene biblioteke.

Delatnost zaštite (čl. 24-38). Ovim odredbama uređuju se aktivnosti vezane za delatnost zaštite stare i retke bibliotečke građe. Propisane su mere tehničke zaštite stare i retke bibliotečke građe koje obuhvataju preventivnu zaštitu, mikrofilmovanje, digitalizaciju, konzervaciju i restauraciju. Zbog izuzetnog značaja zaštite stare i retke bibliotečke građe predviđeno je da ministar nadležan za kulturu donese podzakonski akt o merama tehničke zaštite stare i retke bibliotečke građe. Ovaj deo sadrži i odredbe vezane za restituciju kolekcija stare i retke bibliotečke građe, izradu plana zaštite u vanrednim okolnostima, odredbe o reviziji i otpisu, obavezama biblioteka koje obavljaju delatnost zaštite (Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka Matice srpske, određene biblioteke). U ovom delu utvrđeni su i obavezni izvori finansiranja delatnosti zaštite stare i retke bibliotečke građe. Predviđa se da se iz budžeta Republike Srbije, pokrajine, odnosno jedinice lokalne samouprave, obezbeđuju sredstva za finansiranje delatnosti zaštite, čuvanja, korišćenja i predstavljanja stare i retke bibliotečke građe od izuzetnog, odnosno velikog značaja, kao i sredstva za obavljanje poslova na vođenju registara, a sredstva za zaštitu ostale stare i retke bibliotečke građe obezbeđuju njihovi sopstvenici.

Stručni ispiti i stručna zvanja (čl. 39-40). Ovim odredbama predviđeno je da lica koja obavljaju stručne poslove zaštite, čuvanja i korišćenja stare i retke bibliotečke građe u javnim bibliotekama zasnivaju radni odnos, polažu stručni ispit i stiču stručna zvanja, a takođe se predviđa i obavezno stalno stručno usavršavanje zaposlenih, u skladu sa zakonom kojim se uređuje bibliotečko - informaciona delatnost.

Čuvanje, korišćenje i izlaganje stare i retke bibliotečke građe (čl. 41-48). Ovim odredbama propisani su uslovi i način korišćenja stare i retke bibliotečke građe. Predviđeno je da ministar nadležan za kulturu bliže uredi uslove i način korišćenja stare i retke bibliotečke građe. Propisani su i uslovi pod kojima se stara i retka građa može mikrofilmovati, fotografisati, digitalizovati i snimati. Ovaj deo Predloga uređuje obavezu svih javnih biblioteka, koje se finansiraju iz javnih sredstava, da staru i retku bibliotečku građu osiguraju kod odgovarajućeg osiguravajućeg društva.

Odredbama o uvozu, izvozu i prometu (čl. 49-54) propisani su uslovi pod kojima se građa može uvesti u zemlju, uz poštovanje međunarodnih konvencija i zakonodavstva zemlje izvoznika, kao i uslovi za izvoz, odnosno iznošenje, stare i retke bibliotečke građe iz zemlje. Predviđeno je da rešenje kojim se odobrava izvoz, odnosno iznošenje, stare i retke bibliotečke građe u inostranstvo donosi ministarstvo nadležno za kulturu, uz prethodno pribavljeno mišljenje Narodne biblioteke Srbije, odnosno Biblioteke Matice srpske. Posebnim odredbama propisani su uslovi prodaje, pravo preče kupovine, razmena, privremeno ustupanje i poveravanje na čuvanje, kontrola prometa, kao i obaveze obaveštavanja i prijavljivanja nelegalno pribavljene građe.

Odredbama o nadzoru (član 55) propisano je nadzor nad primenom ovog zakona i propisa donetih na osnovu njega obavlja ministarstvo nadležno za kulturu.

Nadzor nad vršenjem ovim zakonom poverenih poslova državne uprave vrši ministarstvo nadležno za kulturu u skladu sa zakonom kojim se uređuje državna uprava.

Nadzor nad radom biblioteka koje obavljaju poslove zaštite stare i retke bibliotečke građe vrši ministarstvo nadležno za kulturu, a na teritoriji AP Vojvodine nadležni pokrajinski organ kao – povereni posao.

Kaznenim odredbama (čl. 56-57) utvrđuju se prekršajne sankcije za nepoštovanje odredaba ovog zakona.

Prelaznim i završnim odredbama (čl. 58-63) utvrđuje se: da stara i retka bibliotečka građa stavljena pod zaštitu po propisima koji su važili do dana stupanja

na snagu ovog zakona ostaje pod zaštitom i po odredbama ovog zakona; da su biblioteke obavezne da u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovog zakona odgovarajuću staru i retku građu iz svojih fondova predlože za proglašavanje za kulturno dobro od izuzetnog, odnosno velikog značaja; da su biblioteke obavezne da svoju organizaciju, rad i opšte akte usklade sa odredbama ovog zakona u roku od jedne godine od dana njegovog stupanja na snagu; rok za donošenje podzakonskih propisa za sprovođenje ovog zakona; prestanak važenja odredaba Zakona o kulturnim dobrima („Službeni glasnik RS”, broj 71/94) koje se odnose na staru i retku knjigu, kao i stupanje na snagu i početak primene ovog zakona.

IV. Procena finansijskih sredstava potrebnih za sprovođenje zakona

Za sprovođenje ovog zakona nije potrebno obezbediti dodatna sredstva u budžetu Republike Srbije.

V. Razlozi za donošenje zakona po hitnom postupku

Predlaže se da se zakon usvoji po hitnom postupku, zbog toga da bi se zaštita stare i retke bibliotečke građe kao kulturnog nasleđa od izuzetnog značaja što pre usaglasila sa međunarodnim, odnosno sa evropskim standardima i kako bi se odmah otklonili problemi koji su u dosadašnjoj praksi uočeni i sprečile štetne posledice po rad organa i organizacija.